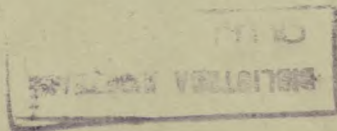

2674

SEXTIL PUȘCARIU
Profesor la Universitatea din Cluj

Câteva scrisori

Extras din vol. omagial închinat lui Ion I. Nistor

CERNĂUȚI 1937
Institutul de arte grafice și editură Glasul Bucovinei
20710

819.0-4
P 99

494844X

Câteva scrisori:

de

Sextil Pușcariu

Profesor la Universitatea din Cluj

Acum, când s'au împlinit douăzecișicinci de ani dela crearea catedrei de Istoria Românilor la Universitatea din Cernăuți, e momentul potrivit să facem un scurt istoric al ei.

Ca singur profesor român la Facultatea de Litere și Științe dela Universitatea din Cernăuți aveam o situație destul de grea. Deși mă bucuram de încrederea colegilor germani, se iveau neconținut ocazii în care un tovarăș de luptă împotriva tendințelor de germanizare sau împotriva părtinirii elementului german și evreesc mi-ar fi fost de mare folos. Știind că în Austria nimic nu se poate obține decât în baza unor cereri insistente și amenințătoare, m'am înțeles cu studenții, ca ei să ceară în adunări repetate și sgomotoase și în memorii documentate înființarea unei catedre de Istoria Românilor, ca o completare a celei de Limba și Literatura română, iar eu s'o susțin în consiliul facultății.

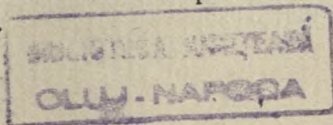
Spre lauda studenților români de pe acea vreme, trebuie să spun că, deși desbinați în mai multe societăți și partide, în această chestiune de interes național au arătat o frumoasă solidaritate. Această înținută a lor a făcut o mare impresie. Universitatea, geloasă de a-și menține caracterul german, n'a vrut, firește, să audă de crearea unei asemenea catedre, pe care o considera cu drept cuvânt ca începutul unei primejdioase cuceriri românești. Dar guvernul țării și cel central dela Viena, neliniștit de această tumultuoasă mișcare, căută mijloacele să satisfacă cu minimum de concesiuni cererea Românilor.

Astfel s'a ajuns la compromisul de a se crea o catedră de „Istorie sudest-europeană cu deosebită privire la Români“, ca un fel de întregire la catedra profesorului rutean Milkowicz, care se ocupa cu istoria Polonilor, Rutenilor și Rușilor. Limba de predare avea să fie cea germană.

Studenții au protestat împotriva numelui catedrei și împotriva limbii de predare. Știam că odată primul pas făcut, guvernul avea să cedeze mai târziu, mai ales că în consiliul facultății eu anunșasem — și lucrul acesta s'a luat la cunoștință — că în seminar interpretările de documente vor trebui făcute în românește.

hgh.8hh

P/199

Dar izbânda aceasta nu putea aduce roade decât dacă aveam și o persoană potrivită ca să ocupe catedra. Aveam nevoie înainte de toate de un om cu reputație științifică bine stabilită și de un temperament de luptător.

Acest bărbat avea să fie Iancu Nistor. Dotat cu o putere de muncă puțin obișnuită, înflăcărat de darul sacru de a se instrui, independent față de orișicine, tânărul profesor dela Școala Reală din Cernăuți a plecat mai întâi la București, unde a lucrat cu Iorga, Oniciu și Bogdan. În capitala României el n'a luat contact numai cu reprezentanții oficiali ai științei istorice și cu documentele din arhive, ci și cu acea atmosferă de românism, fără de care nu se poate face istoria Românilor. Cu o uimitoare repeziciune s'a desbărat de bucovinismele și „germanismele“ de acasă și stilul lui vânjos câștigă mult în claritate.

Dela București plecă la Viena, unde avu fericirea să fie elevul maestrului C. Jireček. Aici trebuia să se abiliteze ca docent, dând astfel dovada pregătirii sale științifice. Ajuns docent la Viena, el era indicat de a fi chemat la Cernăuți, unde nici unul din colegii săi viitori nu i-ar fi putut arunca vreodată învinuirea că a intrat în universitate pe porțița din dos, a ingerențelor politice.

Iată un fragment din întâia scrisoare trimeasă din Viena, cu data de 19 Octomvie 1908 :

„Călătorind din Cernăuți înainte de sosirea D=Voastră n'am avut prilej să-mi iau rămas bun și să Vă înapoiez tomurile din Hurmuzachi, ce le împrumutasem astă-vară.

„M'am rugat însă de d-l Tofan să Vă restituie tomurile și să Vă tălmăcească mulțumita mea . . .

„M'am aclimatizat deja în Viena. Ascult cursuri la universitate și lucrez în diverse seminare. Am înscris și un curs de limba rusă ; sânt curios ce progrese voi face. Foarte bine îmi place Jireček. În seminarul pentru istoria esteuropeană interpretăm cronică lui Nestor. Biblioteca Seminarului e mare, dară n'are nici o singură carte românească. De documentele lui Hurmuzachi nici vorbă. Sânt aproape exclusiv cărți și reviste rusești.

„În institutul pentru istoria austriacă facem exerciții de paleografie și diplomatică . . .“

Lucrul nu era, de sigur, ușor. Pentru ca să te abilitezi docent la Viena, mai ales când nu erai german, trebuia să fi dat dovezi de o pregătire științifică puțin obișnuită. Dar Iancu Nistor, cu stăruința sa de fier, a izbutit să învingă toate greutățile.

Când profesorul de istorie dela universitatea cernăuțeană, R. Kaindl, un Neamț din Bucovina dușmănos Românilor, prinse de veste de planul lui Nistor, a descoperit dintr'odată alt candidat, pe profesorul Ilie Gherghel dela liceul din Craiova, care petrecuse în tinerețe câțva timp în Bucovina. Îl îndemnă deci pe acesta să ceară docența la Cernăuți, făgăduindu-i tot sprijinul său. Tocmai fiindcă se temea de Nistor, ar fi preferit să aibă un coleg mai puțin pregătit și mai puțin capabil, pe care să-l domine și care să-i fie veșnic recunoscător. El îl câștigă de partea sa și pe celălalt istoric, pe Milkowicz, care, ca Rutean, ne era în mod firesc potrivnic. Intre profesorii germani o parte mare erau de partea lui Kaindl, știind că astfel vor apăra mai bine interesele germane.

Odată abilitat la Cernăuți, Ilie Gherghel câștiga înaintea lui Nistor șansele celui ce punea cel dintâi piciorul în pragul Universității.

Dar mai era o împrejurare în desavantajul lui Nistor. Legea universitară nu admitea abilitarea decât după doi ani dela doctorat. Iar el nu avea încă cei doi ani, încât Gherghel, ajuns odată docent, putea forța ocuparea catedrei înainte de ce Nistor să se fi abilitat.

Situația mea era cu atât mai delicată, cu cât nu puteam cere amânarea ocupării catedrei, după ce susținusem totdeauna urgența ei.

Trebuia deci zădărnici să abilitarea lui Gherghel, asupra căruia Kaindl și Milkowicz prezentară, în comisia din care făceam parte și eu, un raport vădit tendențios. Am mobilizat atunci pe I. Bogdan, V. Pârvan și G. Weigand, care au publicat niște recenzii defavorabile despre cartea lui Gherghel, primul în „Noua Revistă Română“ (vol. IX. nr. 12, din 16 Ianuarie 1911), al doilea în „Junimea literară“ (nr. 1—2, din 1912) și cel din urmă în „Literarisches Zentralblatt“ (vol. 62, nr. 1, din 1911). Hotărâtoare a fost însă mai ales scrisoarea lui C. Jireček, în care exprima o părere nimicitoare despre cartea lui Gherghel, lucrare făcută la repezeală de un om care nu era la curent cu progresele științei.

Au urmat discuții aprinse, rapoarte și replici citite în fața consiliului facultății, voturi și opinii separate.

Ajutor mare am avut din partea colegului Herzberg-Fränkell, profesorul de istorie universală, care nu prea avea o părere bună de colegii săi Kaindl și Milkowicz. Citez (în traducere românească) din scrisoarea ce mi-a scris-o din Viena la 9 Martie 1911 :

„Cererea lui Nistor nu poate fi rezolvită până nu vor fi trecut cei doi ani prescriși de lege dela diploma de doctor. Mi-e teamă

că Dopsch ¹⁾ — care persecută pe orice om muncitor — îi va fi dușman. Câteva cuvinte pe care le-am auzit dela el mă fac s'o cred. Dar asta n'are a face și nu va influența opinia celorlalți colegi. Ottenthal ¹⁾ și mai ales Redlich ¹⁾ îi sânt foarte binevoitori..."

Iar într'o scrisoare anterioară (din 24 Decembrie 1910) :

„Nistor să nu părăsească câmpul de luptă, ci, dimpotrivă, să lucreze acum cu și mai multă râvnă. Jireček mă asigură că e un om de viitor. Ar fi păcat ca universitatea noastră să-l piardă“.

Chestiunea abilitării lui Gherghel s'a tot prelungit până ce Nistor ajunsese docent la Viena, unde își începu cursurile.

Iată o serie de scrisori primite dela Nistor din epoca aceasta, din Viena. Cea dintâi poartă data de 29 Ianuarie 1911 :

„Chestia habilitației mele la Viena este cu mult mai încurcată decum mi-o închipuiam de acasă. Jireček și Meyer-Lübke m'au înfâmpinat cu cea mai mare amabilitate și m'au asigurat de concursul lor. Profesorii nemți însă observă o răceală, ba chiar o ostilitate vădită față de habilitația mea. Asupra acestei împrejurări m'a făcut atent Herzberg-Fränkell încă înainte de a mă fi prezentat lor.

„Cu prilejul vizitei ce le-o făcusem, pe rând, am avut prilejul să mă încredințez de ținuta lor. Mai mulți din ei, așa Redlich și Ottenthal, mi-au declarat pe față că ei, ca Nemți, se află chiar și în Viena în starea de apărare față de străini, mai ales față de Slavi, și că prin urmare numai cu anevoie s'ar putea hotări să consimțească la habilitația unui Neneamț.

„Cel mai pronunțat agitator al acestei idei este profesorul extraordinar ²⁾ Übersberger, care însă din fericire are numai vot consultativ.

„Lovindu-mă de aceste piedici neprevăzute sânt pe cale să pierd orice nădejde în reușita năzuințelor mele.

„Sâmbătă la 4 Faur este ședința colegiului profesoral. la care ar avea să se ia în discuție cererea mea pentru admitere la habilitație. Cererea însă n'am înaintat-o încă din simplul motiv ca să nu mi se respingă din cauzele arătate și eu să sufăr o înfrângere, care ar putea să mă facă imposibil pentru totdeauna. Este neapărată trebuință ca mai întâiu să mă asigur de consimțământul colegiului profesoral și apoi să înaintez cererea.

„Vin deci la D-Ta și te rog să atragi atenția lui Meyer-Lübke asupra acestor piedici într'un mod potrivit, care ca Neamț se bucură de mare trecere în colegiul profesoral. Te rog însă să faci intervenția aceasta cât de curând, ca până Sâmbătă Meyer-Lübke să știe despre toate.

---

¹⁾ Profesori de istorie dela Universitatea din Viena, delegați ca membri în comisia de abilitare a lui Nistor.

²⁾ Profesor agregat.

„Apoi te mai rog să-mi dai un sfat, ce să fac și ce pași să mai întreprind. Cu Jireček și Herzberg-Fränkell o să mai vorbesc mâne. Am cugetat că Weigand ar putea să-mi ajute ceva, dacă ai avea bunăvoința să-i scrii în afacerea aceasta“.

A doua scrisoare din Viena e datață din 6 Februarie 1911 :

„Vă mulțumesc din inimă pentru frumoasele cuvinte de încurajare și pentru sprijinul ce mi-l dați. Decanul n'a adus cererea mea la ședința de Sâmbătă, fiind că abia în Martie sânt 2 ani dela promoția mea. Jireček mi-a comunicat că el singur a convenit cu decanul asupra acestui lucru, pentru ca să evite oarecare protest din partea Nemților.

„La universitatea de aci nu e lege, dară obiceiul de a admite pe candidați la abilitare numai după cel puțin 2 ani dela promoție. Rămâne deci ca abia la ședința dela începutul lui Martie să se aleagă comisia pentru censurarea lucrărilor.

„Din cuvintele lui Jireček am putut înțelege, că spiritele germane s'au mai molcomit și că este nădejde ca cererea mea să treacă fără greutăți. Se vede încă că chestiunea mea nu poate fi rezolvită în semestrul acesta ci abia în decursul semestrului de vară.

„D-l Bogdan mi-a scris o epistolă foarte frumoasă și mi-a promis o dare de samă asupra lucrării mele. Până la ședința din Martie rămân aci pentru a mă pregăti cum se cade pentru colocviu și poate voi mai publica ceva prin revistele germane.

„Sunt curios cum i-a mers lui Gherghel...“

În scrisorile din 19 Martie și 21 Maiu mă ține la curent cu stadiile prin care trecea abilitarea :

„Ieri a fost ședința colegiului și în cea mai mare ordine s'a ales comisia pentru censurarea lucrărilor mele. Vestea aceasta m'a bucurat foarte mult, fiind că mă temeam să nu se respingă cererea mea din capul locului. În comisie s'au ales toți profesorii ordinari de istorie și bătrânul Karabaczek¹⁾). Jireček care mi-a comunicat această știre m'a asigurat că are mare nădejde că toate se vor desfășura în liniște. Sânt, precum vedeți, încă foarte departe de țintă, dară cel puțin afacerea mea este îndrumată pe calea cea mai bună“.

„Mă grăbesc să Vă comunic că afacerea mea stă până acum bine. Comisia s'a întrunit la 13 Mai și a primit în unanimitate de voturi teza mea de abilitație. Referent a fost d-l Jireček. Tot d-lui a avut referatul la ședința colegiului de ieri, unde propunerea pentru admitere s'a primit cu majoritate covârșitoare, fără discuție.

„Übersberger cu aderenții săi n'au avut curajul să combată pe față propunerea, au votat contra, rămânând însă în minoritate. D-l Jireček mi-a comunicat cu mare satisfacție acest incident și sânt mulțumit că mă văd trecut peste această piedică.

---

¹⁾ Profesor universitar și director al Bibliotecii Imperiale.

„Eu socot că votul competent al comisiei este hotărîtor pentru aprecierea tezei și nu Übersberger cu Nemții lui. Imi prepar colocviul, pentru care d-l Jireček mi-a dat unele îndeegetări foarte folositoare. Terminul colocviului urmează să fie fixat de decan, cu care însă n'am vorbit încă. Socot însă că în decursul lunei Iunie voi fi gata cu toate“.

Despre „colocviu“, adecă examenul oral propriu zis, cuprinde amănunte interesante scrisoarea din 18 Iunie 1911 :

„In fine sînd în plăcuta situație de a Vă putea comunica că am dat colocviul foarte bine. Comisiunea era compusă, precum știți, din d-nii Jireček, Hirn, Fournier, Redlich, Otenthal, Dopsch, Karabaczek și Hatschek. Colocviul a avut loc eri la orele 9 în sala decanatului. Când am intrat în sală m'au cuprins fiori. Numai atunci îmi dădui seama de seriozitatea situațiunii.

„De o parte și de alta a mesei ședeau câte 4 comisari ; în fruntea mesei decanul și eu vis-à-vis. Dară n'am avut mult timp de contemplare, căci Jireček a și început cu examenul. Fața sa blondă prietenoasă, din care vorbea bunăvoința, m'a făcut să uit de iritarea primului moment și, stăpân pe mine, să iau lupta pe moarte și pe viață.

„Jireček m'a întrebat despre constituția imperiului bizantin în comparație cu statele balcanice și cu principatele române. Era o chestiune foarte frumoasă despre care aveam ce spune ore întregi. După ce am desfășurat sistematic această chestiune s'au mai înveselit fețele posomorite ale unor domni din comisie eu am ajuns la largul meu.

„Jireček mi-a mai pus o chestiune cu privire la comerțul levantin, unde eram eu acasă. Dară aci comisia nu m'a lăsat să spun tot ce aveam pe inimă, rămîind pe deplin mulțumită de cele ce spuneam.

„Urmă apoi Fournier cu chestiunea orientală în veacul al XIX și, în legătură cu aceasta, desvoltarea comerțului mondial în evul nou. Un singur punct m'a cam incurcat și anume ingerența Franței asupra comerțului oriental ; dară în fine tot am ieșit la mal.

„Redlich m'a întrebat despre influența franco-lombardă asupra statelor balcanice, ceea ce nu mi-a făcut nici o greutate. Karabaczek a voit să știe ceva despre popoarele turco-tătare cari au ajuns în atingere cu Europa, o chestie elementară.

„Otenthal era curios să audă ceva despre diplomația română. L-am spus destule privitoare la această chestie, după Bogdan și Ghibănescu. In fine a cerut cuvântul faimosul Dopsch cu o pagină întregă plină de chestiuni din „Wirtschaftspolitik“. Mă așteptam la așa ceva, fiindcă mă făcuse atent Jireček de mai înainte asupra acestui lucru. Frunzărisem numai cu câteva zile mai înainte „Wörterbuch der Volkswirtschaft“ a lui Elster, astfel că operam cu ter-

meni tehnici mai de hai ca un jurist. N'am rămas aproape nimic dator nici acestui om nesuferit, care mă enervase cu zâmbetul său ironic.

„După o luptă de un ceas, s'a retras comisia și în urma unei deliberări de câteva minute m'a chemat decanul și mi-a comunicat că comisiunea „hat das Kolloquium mit allgemeiner Zufriedenheit als bestanden erklärt“. Semnificativ era cazul că Dopsch a fost cel dintâu care mi-a strâns mâna.

„Astfel, stimate d-le profesor, am trecut și peste acest pericolas. Dintre femele indicate de mine pentru lecția de probă, comisiunea a ales-o pe cea dintâu „Die Entwicklung des staatlichen Lebens bei den Rumänen“. Lecția o voi ținea pe la finea lunii Iunie.

„Acuma văzându-mă scăpat de o grijă care devenise insuportabilă, trebuie să mai cuget și la sarcina și datorința de bibliotecar al Societății pentru cultură. Pe la începutul lui Iulie mă întorc în patrie. Feriile le voi petrece la Cernăuți pentru a griji de tipărirea părții a doua a lucrării mele. În timpul acesta voi să pun și biblioteca în ordine.

„Fiind însă că adunarea generală n'a preliminar nimic pentru bibliotecă, rog să binevoiți a cere la una din ședințele comitetului un avans de vr'o 200 cor. pentru bibliotecă. La rânduiala bibliotecii îmi vor trebui persoane de ajutor; mă cuget la studenți, care vor trebui plătiți“.

În sfârșit a sosit și lecția de probă, cu care se încheia și examenul de abilitare. Scrisoarea e din 30 Iunie 1911:

„Azi dela 10—11 ore am ținut lecția de probă. A asistat comisia întreagă și un public foarte numeros din colonie. Am vorbit însă numai ca 30 minute și decanul m'a rugat să întrerup, fiind că ar fi de ajuns și comisia ar fi grăbită. Mi-a părut rău că n'am putut găsi tratarea problemei întregi. După o deliberare scurtă m'a chemat decanul și mi-a comunicat că comisia a fost pe deplin mulțumită cu felul meu de a preda și m'a felicitat“...

Iată un fragment din scrisoarea sa din 31 Oct. 1911 în care-mi anunță deschiderea cursurilor.

„Am sosit bine la Viena și mi-am deschis cursul Sâmbătă la 28 Oct. a. c. precum anunșasem. Auditoriul era bine reprezentat. Presupun că erau la vr-o 80—100 persoane între care studenți și doamne și domni din colonie¹⁾. Am remarcat și pre mai mulți străini. Înscriși vor fi vr-o 40—50 de studenți. Numărul acesta mă bucură foarte mult fiindcă el dovedește un interes oareșicare pentru obiect. L-am vizitat pe d-l Jireček. El m'a primit cu multă afabilitate și mi-a promis că va urma cu drag invitației să-și dea părerea asupra activității mele științifice. El socoate că chestia se va rezolvi repede și favorabil“.

1) Colonia română din Viena.

La Cernăuți se institui o nouă comisiune, pentru ocuparea catedrei. În fața acesteia am cetit părerile favorabile ale istoricilor români despre activitatea științifică a lui Nistor. La aceasta se referă scrisoarea lui din 14 Noembrie 1911, scrisă din Viena, care cuprinde și alte știri interesante :

„Vă mulțumesc frumos pentru răspunsul ce mi l-ați dat. Mă bucură că d-l Xenopol m'a recomandat numai pre mine. Sunt sigur că și recomandarea d-lui Jireček va fi favorabilă. Când îl rugasem mai dăunăzi în chestia aceasta mi-a zis că va face cu drag ce zace în puterile sale. Două coale din lucrarea mea sunt culese. Azi am trimis câte un exemplar din lucrarea mea cea veche d-lor Kaluzniacki, Milkowicz, Kaindl și Geitler.

„Vineri la 10 Noembre a deschis Meyer-Lübke seminarul. Era de față aproape toată colonia română. După o introducere frumoasă și instructivă a d-lui Meyer-Lübke, a vorbit d-l Bacinschi despre Ispirescu foarte concis, miezoz și bine. Mutarea în localitățile cele mai noi ale Seminarului¹⁾ se va face numai în săptămâna viitoare. Localul se află în strada Magistratului Nr. 5.

„Și cursurile mele sânt bine cercetate. Sala e plină de auzitori. Dară majoritatea lor covârșitoare e compusă din oaspeți din colonie, domni și doamne. Imi place mult să fac cursul, fiindcă diferă esențial de cel din liceu. Numai pregătirea imi răpește mult timp. . .

„...Eri a dat d-ra Cella dela Vrancea în sala filarmonică un concert, care a fost foarte bine cercetat și a reușit bine. Seara întrunire la Riedhof cu cuvântări și cântece și la urmă cu sfadă. Cum s'ar fi putut altfel, fiind doară numai Români de față ?“

În primăvara viitoare, la 1 Martie 1912 imi scrie din Viena :

„Am sosit bine la Viena, mi-am reluat cursul la universitate și lucrez zilnic la arhive. Am găsit lucruri interesante. . .

„Actul privitor la numirea mea a venit direct la ministeriu. De aice se va trimite din nou la Cernăuți la guvern pentru a cere înformațiile necesare“.

*

Ca profesor la Universitatea din Cernăuți, Iancu Nistor nu înțelese să rămână izolat la catedra sa, ci se aruncă cu tot elanul temperamentului său de luptător în toiul luptelor politice. Atât că politica n'o înțelegea în sensul ce se dădea de obicei acestui cuvânt în Bucovina, ci în înțelesul mai înalt, de luptă pentru izbânda românismului.

¹⁾ E vorba de Seminarul român pe care-l înființasem în 1905 la Viena și care după plecarea mea la Cernăuți, trecu sub conducerea lui Meyer-Lübke, care l-a avut ca prim asistent pe Ilie Bacinschi, azi profesor de Filologie romană la Cernăuți.

Cele două partide politice în veșnică sfadă, „Apărăriștii“ (numiți astfel după jurnalul lor „Apărarea națională“), bazați cu deosebire pe preoțime și pe intelectualii orașelor, și „democrații“ lui Aurel Onciul, Florea Lupu și învățătorul Chisanovici, populari mai ales la învățători și bizuindu-se pe masele țărănești, căutară, bineînțeles, să-l atragă pe Nistor de partea lor. Dar el știu să reziste oricăror ispite și să-și păstreze independența, lucru care-i aduse dușmănia apărăriștilor și democraților de o potrivă.

Am căutat împreună mai întâiu să dăm o nouă directivă studențimii, divizată și ea în cele trei societăți: „Junimea“, cu pronunțate simpatii „apărăriște“, „Dacia“, care era cu totul în apele democraților, și „Bucovina“, cu principii conservatoare și imitând societățile studențești germane. N'am isbutit, căci influența „domnilor bătrâni“ asupra studenților era prea mare.

Am continuat atunci atacul început în colaborare cu Gheorghe Tofan și Alecu Procopovici împotriva spiritului ce domnea în „Societatea pentru cultură“, unde comitetul consta în majoritate din bătrâni sau oameni de afaceri, care nu prea înțelegeau pulsul vremii. Tineri, izbutirăm să aducem trupa de teatru a lui Petre Liciu și mai târziu a lui Belcoț, care dădură în orașele principale ale Bucovinei acele neuitate reprezentații teatrale care au culminat cu trilogia lui Delavrancea (jucată în prezența autorului). Umbra lui Ștefan cel Mare a reînviat nădejdi în sufletele celor asupriți în țara Lui. Am aranjat șezători literare, la care tinerii scriitori din Țara veche, Anghel, Iosif, Sadoveanu, Gârleanu, Minulescu ș. a. citeau din operele lor. Vlahuță ne trimise Păstorița lui Grigorescu și câteva pânze ale tinerilor pictori, pentru începutul unei pinacoteci românești. Aurel Vlaicu urmă chemarea noastră și dădu Bucovinenilor prilejul să vadă pe primul om zburând. Și acest cel dintâi aviator era un Român.

Dar deși, privite dela distanța de azi, toate acestea se dovedesc a fi fost o serie de fapte culturale respectabile, nerăbdarea noastră de a vedea plufind alt spirit în Societatea pentru cultură, ne făcea să fim nemulțumiți. Atunci încercarăm să câștigăm de partea noastră pe cei câțiva bărbați care prin scrisul, inima lor de Român sau prin numele ce-l purtau, puteau fi hotărâtori în mișcarea nouă pe care o plănuiam.

În vara anului 1912 Nistor a venit la Bran, unde petreceam vara, și acolo am pus împreună la cale încercarea unei acțiuni de luminare a opiniei publice printr'un periodic — care ar fi putut fi

„Junimea literară“ reorganizată — și prin conferințe. Voiam să pășim fățiș împotriva politicianilor care uitau marile interese românești în meschinele lor lupte de partid.

La toate acestea fac aluzie scrisorile ce urmează, din care am omis pasagiile în care e vorba de persoane, dar am menținut pe acelea care pot fi lămuritoare pentru stările de atunci.

Fiind nevoit să plec la București, la Academie, n'am putut asista decât la sborul de probă al lui Aurel Vlaicu, care a reușit minunat, umplând inimile tuturor Românilor de o mândrie națională fără pereche. Îmi aduc aminte de cuvintele unui colog neamț, care venise și el să asiste la acest sbor și care, la Viena, mai avusese ocazie să vadă aeroplane. După ce Vlaicu se înălță și făcu câteva viraje elegante, el îmi zise: „De ridicat s'a ridicat el; dar să-l vedem cum va cobori!“ Par'că în ciuda acestui sceptic, falnicul nostru sburător a aterisat la 10 metri de el.

Iată scrisoarea lui Nistor, datată 22 Aprilie 1912 (Cernăuți) :

„Astăzi deminează V'am depeșat despre reușita sborului. Adaog la depeșă câteva note. Vremea era foarte rea. Vântul nu conținea deloc. Publicul devenise nerăbdător. Vlaicu era enervat și nehotărît. În fine spre orele 6 s'a ridicat la îndemnul nostru. A sburat spre Ceahor. De jos se vedea ce luptă uriașă ducea cu vântul. Sboară aeroplanul ca o barcă mânăta de valuri când în sus când în jos. Cu mare greutate s'a întors și a sburat contra vântului. Aterisarea a fost ușoară; a avut unicul cusur însă că nu s'a făcut pe câmpul hipodromului ci într'o grădină între Feldgasse și șinele trenului. Aceasta a fost singura cauză, din care sborul n'a reușit deplin. Publicul a rămas mulțămît. Conte Meran¹⁾ l-a felicitat pe aviator pentru curajul său. . .

„Mii de oameni erau postați pe ridicăturile de pe împrejur și aceștia au văzut mai bine decât cei din incinta hipodromului, fiindcă ei au putut urmări de sus și aterisarea, ceea ce nouă ne era cu neputință din pricina configurației terenului.

„D-l Vlaicu nu e mulțămît cu reușita sborului și voințe să mai sboare azi încă odată. Voința aceasta n'o să și-o poată îndeplini, fiindcă azi vântul e și mai mare și e încă și fimp ploios“.

După întoarcerea sa dela Bran, Nistor îmi scrie din Cernăuți cu data de 11 Iulie 1912 :

„Nici n'au trecut bine 24 ore în Cernăuți și fug de aice curând, că m'am săturat. M'am întărit însă în credința mea cea

¹⁾ Guvernatorul Bucovinei.

veche, că nu mai putem privi nepăsători la acest joc frivol. D-1 Ștefanelli ¹⁾, cu care am discutat foarte lung, e aproape câștigat pentru vederile noastre. Avem timp de studiu și observare până la toamnă...

„Imi reamintesc cu mare plăcere orele petrecute la Bran și n'am altă dorință decât ca întâlnirea dela Bran să determine începutul unei ere noi în dezvoltarea vieții politice și culturale din Bucovina“.

Aceleași idei le dezvoltă în scrisoarea dela 1 Septembrie 1912, scrisă tot din Cernăuți :

„Ce se atinge de ideile desfășurate la Bran știu să accentuez că punerea lor în practică se impune cu impetuositate. O nouă îndrumare și lămurire a opiniei publice dela noi e de neapărată trebuință. Pe unde mergi și pe unde te întorci observi o completă desorientare. Și e în adevăr datorința noastră să o dăm așa precum mintea și inima (ne-o dictează)...

„Ar fi minunată ideia cu reorganizarea Junimei Literare. Eu te aștept cu drag ca să o discutăm oral mai aproape și să găsim mijloacele pentru realizarea ei. Mă tem numai ca partea politică, adică cea privitoare la lămurirea opiniei publice dela noi, să nu iasă prea scurtă. Și aceasta fiindcă sânt pe deplin convins că partea aceasta ar fi pentru referințele actuale din țară cea mai urgentă și cea mai meritoasă.

„Dară echilibrul necesar s'ar putea găsi ușor și eu tresalt de bucurie când mă cuget ce lucru frumos ar fi să edităm o revistă care pe lângă îndrumări culturale de caracter local și general ar oferi publicului și o aleasă hrană sufletească ieșită din penele celor mai de samă scriitori români. O împărechere mai fericită nici că se poate închipui“.

Războiul balcanic ne-a întărit și mai mult în convingerea că orientarea opiniei publice nu mai putea întârzia. Pacea dela București era întâiul pas de expansiune românească, căruia avea să-i urmeze în mod firesc trecerea Carpaților. Momentul trebuia exploatat. Am și început să public în „Junimea literară“ un articol de orientare politică.

În vara anului 1913 am cerut o audiență la Sinaia lui Titu Maiorescu, pe atunci președinte al consiliului de miniștri și ministru de externe și i-am arătat că vrem să începem o publicație panromânească la Cernăuți. M'a sfătuit să mai rămânem puțin în expectativă.

Între timp Nistor și Tofan au aranjat la Dorna Candreni niște conferințe, care oficial erau cursuri de vară, de fapt însă făceau de programul nostru de a forma o opinie publică sănătoasă, care să

1) Tudor Ștefanelli, membru al Academiei Române.

abată atenția dela preocupările mărunte bucovinene, îmbrățișând întreaga problemă românească.

Iată o scrisoare scrisă de Nistor la 18 August 1913 din Câmpulung :

„Noi sântem dela 2 August aice. Inainte de plecare petrecusem mai multe zile la Cernăuți. Aveam de lucru la bibliotecă. Tocmai atunci apăruse Junimea Literară cu articolul tău. Constatările tale juste și energice au lovit ca un trăsnet în netrebnicii de politicieni. „Da ce se mai amestecă și d-1 Pușcariu în politică ?“ auziai pretutindeni... Unii mai aprigi strigau în gura mare : „Lasă că-i vom arăta noi lui !“...

„Să n'aibă un om dreptul a-și exprima părerea într'o chestie națională sau culturală ! Dară aceasta este doară datorința noastră. Și eu socot că vom face-o și mai departe cu aceiași perseverență și încredere în curățenia scopului ce-l urmărim. Pe de altă parte articolul tău a fost un adevărat balsam pentru sufletele celor ce simțesc românește. Și sânt vesel a constata, că numărul acelora crește pe zi ce merge.

„La 3 August s'au inaugurat cursurile oficiale dela Dorna Candreni. Ziua aceasta a fost o zi de serbătoare pentru toți cei prezenți. In fața celor 96 de auzitori, doamne, domni, învățători, profeși, țărani, etc., am vorbit despre însemnătatea și scopurile istoriei naționale precum și despre felul cum poate contribui fiecare intelectual la îmbogățirea cunoștințelor noastre istorice...

„Din 4—10 August au vorbit domnii Dr. Botezat și Tofan, fiindcă eu mă întorsesem la Câmpulung. In ziua de 11 August am reluat iarăși eu seria cursurilor, vorbind în 4 zile consecutive, de două ori pe zi, despre pacea dela București (1913), despre Românii macedoneni, despre Dobrogea etc. La nici unul dintre cursurile mele numărul auzitorilor n'a scăzut sub 50, astfel că atât frecvența cât și atențiunea au fost mulțumitoare...

„Astfel pot constata cu deosebită satisfacție, că începutul cursurilor a fost foarte frumos și că cursurile aceste au un frumos viitor.

„Politicienii noștri n'au rămas însă încântați de cursurile aceste, privindu-le drept prilej de agitație politică...

„Evenimentele mari naționale, pacea dela București, etc. aproape nici nu sânt afinse în coloanele presei bucovinene. O mai complexă decadență nici că se poate !“

Războiul a întrerupt brusc planurile noastre.

Din anii 1914—1918 am o singură cartă poștală, din București, nedată :

„Am fost Joi seara la „Domnul Notar“. Succesul strălucit. După fiecare act manifestații colosale pentru d-1 Goga. Piesa e

foarte puternică. Azi Vineri sara plec prin Căineni la Sibiu. La Academie nemic deosebit. . .“

Când, în toamna anului 1918, Bucovina s'a rupt dela Austria, înainte chiar de a publica acea proclamație prin care am declarat că vrem să hotărîm singuri de soarta noastră în cadrul românismului integral, am trimis trei curieri. Unul ducea pela Körösmezö și altul prin Dorna și Bistrița o știre laconică către Comitetul național din Ardeal, îndemnându-l să nu intre la tocmeală cu Ungurii, să declare independența Transilvaniei și să ceară, ca noi în Bucovina, intrarea armatelor române pentru reprimarea mișcărilor revoluționare. Al treilea curier avea să-l găsească pe Iancu Nistor în Basarabia și să-i spună că noi vom declara unirea cu România. Bucovinenii trecuți în România să fie gata să se întoarcă împreună cu armatele române.

Admirabilul Român, care cu sacrificiul vieții sale a trecut frontul cu scrisoarea mea, a fost învățătorul Vasile Șulea. Infectat de grozava gripă care bântuia atunci, ajunsese în Basarabia cu febra de 40°. Nu mai putu decât să arate, înainte de a fi răpus de boală, locul unde, cusută în căptușala hainei, era scrisoarea mea către Iancu Nistor.

Ce-a urmat apoi, se cunoaște. În Iașii, unde dusesem Regelui Ferdinand vestea Unirii Bucovinei cu patria-mamă, ne-am revăzut cu Nistor după patru ani. Un vagon special, atașat de o locomotivă, ne-au adus pe amândoi la Cernăuți.

Nistor ajunge ministru al Bucovinei la București; eu rămăseam omul lui de încredere la Cernăuți, unde, împreună cu o pleiadă de băieți admirabili, însufleșiți de același ideal, eram strânși în jurul „Glasului Bucovinei“.

Din teancul lung de scrisori și telegrame primite aproape zilnic dela București, aleg câteva care cuprind un material prețios pentru cel ce vrea să cunoască ce s'a petrecut în primul an după Unire. Omit și din aceste scrisori părțile privitoare la anumite persoane din Bucovina.

La 10 Ianuarie 1919 Nistor mă anunță că și-a început, ca ministru al Bucovinei, acea prodigioasă activitate, care nu cunoștea oboșeala și era însuflețită de un optimism robust:

„Am sosit bine la București și mi-am început activitatea politică, luând regulat parte la consiliile de miniștri care se țin zilnic între 5—9 ore. Sunt așa de multe probleme și chestiuni urgente de regulat, încât îți stă mintea în loc. Situația internațională este foarte puțin lămurită. Brătianu a ajuns bine la Paris; și-a început acolo

activitatea. După el a plecat și ministrul Instrucției, Dr. Angelescu. Nu se știe cine o să mai facă parte din delegația română. Coandă pleacă ca expert militar. Tache Ionescu pare să fi făcut concesioni în chestia Torontalului și din pricina aceasta mare agitație pe aici. După informațiile ce avem, Ardealul, Bucovina și Basarabia n'au fost confestate de nimeni. Numai Torontalul este contestat de Sârbi și Cadrilaterul de Bulgari. Aceasta, confidențial numai pentru tine! Dintre Ardeleni au sosit aici Dr. Vaida și Pop. Goldiș a rămas la Sibiu până la însănătoșarea lui Braniște, care-l va înlocui la Instrucție. În Ardeal situația e gravă. Dincolo de linia de demarcație Ungurii taie și spânzură. Aliații fin la respectarea liniei de demarcație. Cred însă că o vom trece cu armata chiar contra voinei lor! Cazul Apáthy e revoltător. La acesta s'a asociat o grevă la căile ferate și la minele din Petroșani. Să sperăm că măsurile luate vor fi încununate de succes. Ucrainenii au fost respinși la Sighet. În Basarabia bandele ucrainene ce au trecut Nistrul la Atachi, au fost înconjurate de ai noștri și e nădejde că vor fi curând distruse. Nu este exclus ca Ucrainenii să-și încerce norocul și în Bucovina. Spune lui Zadic¹⁾ să fie cu ochii în patru.

„Chestia alimentară e grea de tot. Din Ardeal primim car- tofi, la Brăila a sosit un vas cu făină. În Regat domnește pretu- findeni liniște. Să sperăm că în Bucovina e la fel. Numirea²⁾ lui Collarcuc și Șesan a trecut azi prin consiliu și va fi supusă sem- năturii Regelui. Lui Căndea i-am telegrafiat să se prezinte la Cer- năuți pentru a îndeplini formele de abilitare. Spune băieților să se grăbească cu abilitarea! La 24 Ianuarie sper să fiu la Cernăuți pentru a lua parte la serbarea Unirii. Spune „Glasistilor“ să facă pregătirile necesare. Discursul prim îl voi ține eu. Oare n'ar fi aceasta o bună ocazie pentru constituirea partidului Unirii? Deci discutați și comunicați-mi părerea. La București se fac pregătiri mari de 24 Ianuarie. Se așteaptă o delegație și din Bucovina com- pusă din un profesor, 2 studenți, 1 studentă și cel puțin 2 țărani. Gândiți-vă și la aceasta. Mi s'a oferit mie discursul festiv aici, dară l-am respins fiindcă voiu să fiu la Cernăuți. Hârtia pentru Glasul o trimit mâine cu Roșca“.

Urmează o lungă scrisoare începută la 28 Februarie 1919 și terminată câteva zile mai târziu, foarte bogată în știri importante.

„Situația se schimbă dintr'o zi în alta. Stabilitatea este un ter- men neaplicabil pentru vremurile în care trăim. La Paris lucrurile merg bine. Vizita Reginei a servit cauza noastră mai mult ca 10 diplomați și 100 kgr. de memorii și articole de gazete. Îți trimit un număr de diverse gazete ce mi-au sosit din Paris, din care te vei

¹⁾ Generalul comandant al Bucovinei, care a ocupat la 11 Noemvrie 1918 Cernăuții.

²⁾ Ca profesori universitari la Facultatea de Teologie.

convinge și tu cât avem să mulțumim intervenției Reginei. Ar fi bine ca unul dintre băieții noștri să scrie un articol de fond în care să arete rolul Reginei, în timpul războiului, ca mamă a răniților, iar acum ca apărătoare a cauzei românești în fața lumii întregi. Este o adevărată Crăiasă din povești care privește un neam obejdut. Ce bine ar fi când ai scrie chiar tu acest articol! . . .

„Tineți lumea în curent cu primirea Reginei la Paris, cu vorbele ei de acolo și cu cererile pe care ea le face pentru alinarea durerii și mizeriei românești.

„Prințul Carol este abonat la Glasul Bucovinei pe care îl trimite zilnic la Cotroceni. Citește cu mare interes . . .

„Alegeți voi persoana care dorește să se dedice cercetășiei și aceasta să fi încredințată cu treaba aceasta.

„Chestiunea frontierelor este aproape hotărâtă definitiv în favorul nostru. Rămâne însă greaua sarcină de a apăra acele hotare contra atacurilor la care trebuie să ne așteptăm atât din partea Ungurilor cât și a Ucrainenilor. Pentru a preîntâmpina orice surprindere, Marți seara la orele șase s'a ținut un consiliu de coroană sub președinția Regelui la Palatul din Cotroceni. Au asistat toți miniștrii și șeful statului major, Generalul Prezan. S'a constatat că avem muniții și arme de ajuns, dară ne lipsește echipamentul pentru ostași. Pentru a înlătura acest mare neajuns a plecat Ministrul de Războiu, generalul Văitoianu, de urgență la Paris spre a arăta acolo lipsurile și a sana răul. Aliașii au luat până acuma chestia foarte ușurel. Atitudinea Ungurilor și a Ucrainenilor, care-i amenință la Odesa, pare să le fi deschis ochii și acuma sper să putem conta la sprijinul lor mai efectiv în ceea ce privește alimentația și echipamentul. Oamenii avem destui; spiritul este foarte bun. La Cluj s'au adunat vr'o 60.000 recruși ardeleni care ard de dorul de luptă contra asupritorilor. Curând se vor face recrutări și în Bucovina și cu toții vom contribui la apărarea hotarelor dacă va fi nevoie.

„Sunt așa de ocupat că nici n'am timpul necesar pentru a continua raportul început. Continui deci după trei zile.

„În timpul acesta s'a tratat *Împrumutul*. Ardelenii voiau să ne atașăm la împrumutul lor sub condiția ca banii subscriși în Bucovina să fie întrebuiințați pentru nevoile țării. Eu eram de acord cu acest plan. Domnul Hostiuc și apoi d-l Flondor, pe care l-am întrebat telegrafic, este de părerea ca să facem un împrumut independent al Bucovinei. Neavând încotro, am consimțit și eu la acest expedient. Și sper că îndată după întoarcerea lui Hostiuc se vor putea face toate formele pentru Împrumut . . .

„Am intrat în contact cu Ardelenii¹⁾. Am angajat un corespondent la Sibiu în persoana d-lui Dragnea pe care Marmeliuc îl

---

1) Tendința mea la Glasul Bucovinei a fost dela început ca să informăm pe cititorii noștri asupra celor ce se petreceau în toate provinciile românești. De aceea rugasem pe Nistor să angajeze corespondenți conștiințioși.

cunoaște. Îi plătesc 300 lei lunar și voi primi săptămânal corespondență pentru Glasul. Odată în săptămâna vine la mine d-l Oțetea, corespondentul Patriei din Sibiu, condusă de Agârbiceanu, cărui îi dau toate informațiile...

„Zilnic voi primi 5 exemplare din Patria pentru Glasul care va trimite în schimb 5 exemplare la Sibiu, până ce vom face un schimb regulat. Sper să putem desface curând în Ardeal un număr mai mare din gazeta noastră. Aceeași acțiune o dezvolt și aici la București. N'am primit încă cuprinsul zilnic ca să fie afișat. Acum ne cer 400 de exemplare...

„La Palat trimit zilnic câte un exemplar. Voi face și alte abonamente. Trebuie să răspândim gazeta în cercurile cele mai largi. Pentru aceasta avem neapărată nevoie de o *tipografie*. Am studiat chestiunea aceasta din toate punctele de vedere și am ajuns la rezultatul final că numai în forma unui Institut de editură „Cosminul” sau „Glasul Bucovinei” se poate realiza acest plan...

„Atitudinea gazetei este foarte demnă. Fiți energici când trebuie, căci numai așa ne vom impune. *Sunt oameni care ascultă numai de frică...*

„D-l Bogdan este foarte suferind. M'a rugat să te întreb ori de ai fi dispus să primești un loc în *Comisiunea Istorică*. Te rog răspunde-i prin mine sau direct...

„Situția în Ungaria pare să se desvolte în favorul nostru. Amenințați de monitoarele aliate de pe Dunăre, Ungurii par să bată în retragere. Ar fi bine să scăpăm de grijă măcar dintr'o parte, pentru ca să putem preîntâmpina cu succes pericolul bolșevic la Nistru.

„Vestile din Paris sunt bune. Pare că vom obține Torontalul întreg. Străduințele noastre de a obține echipamente pentru ostași par să fie încununuate de succes. Am impresia că după consiliul de coroană situația s'a înseninat nițel. Regina a plecat la Londra și Brătianu o să plece și el pentru două zile la Londra. Este vorba de a obține consimțământul Angliei pentru revendicările noastre...

„Ungurii au primit condițiile aliaților și au hotărât să se retragă dincolo de Tisa, pe noua linie de demarcație. Se pare deci că vom atinge scopul urmărit și fără luptă, dat fiind că avem nevoie de oameni pentru linia Nistrului“.

Trei telegrame, din 26 Februarie, 13 Martie și 14 Martie cuprind informații despre prizonierii voluntari români din Italia :

„Batalionul 2 de voluntari ardeleni și bucovineni sosește azi din Italia prin Constanța la București. Zilele acestea va sosi și batalionul trei pentru a completa primul regiment din cele trei regimente de voluntari. Regimentul astfel completat va depune jurământul și va defila înaintea Regelui urmând să fie trimis la Sibiu“.

„Am primit azi vizita consulului italian din București Scarpi care mă roagă de a-ți expedia următoarea telegramă drept răspuns

la telegrama ta : „Dr. Sextil Pușcariu professore universitario Cernăuți — Ringrazio della cortese manifestazione che non mancherò a portare a conoscenza del Rè. Faccio caldi voti per la prosperità di codesta terra latina. Il ministro d'Italia Fasciotti. Tot odată mă roagă d-l Scarpi să dau publicității următorul comunicat oficial din partea consulatului regal italian din București : Toți prizonierii de războiu, fără deosebire de confesiune și naționalitate, care au făcut cândva parte din fosta armată austro-ungară și sânt originari din Bucovina, în urma alipirei acestei țări la România, sânt considerați în Italia ca cetățeni ai unui stat amic. Drept aceea ei nu sânt tratați ca prizonieri, ci se bucură în Italia de toată libertatea și de cel mai bun tratament. Îndată ce mijloacele de transport vor permite, guvernul italian va îngriji de repatrierea lor trimițându-i la vetrele lor mult dorite. Toate svonurile contrarii sânt tendențioase și rudele lor sunt rugate să nu dea nici un crezământ. Dovada cea mai bună despre bunul tratament de care se bucură Bucovinenii în Italia o dau legionarii români din Bucovina reînforși de curând acasă din Italia. La stăruința d-lui ministru I. Nistor am intervenit pe lângă Ministerul de Răsboiu din Roma cu rugămintea de a-mi trimite lista completă a tuturor Bucovinenilor prizonieri în Italia pe care o voui pune la dispoziția d-lui ministru pentru a fi adusă la cunoștința Bucovinenilor“.

La 5 Martie Nistor îmi scrie din București :

„Situația externă este relativ bună. Ieri a sosit d-l Angelescu dela Paris cu informațiuni directe. Basarabia și Bucovina nu sunt contestate de nimeni, ba mai mult chiar, Brătianu a cerut și colțul dintre Bucovina și Maramureș, care face un triunghi intrând în teritoriul nostru și sunt speranțe să-l obținem.

„După multe tratative s'a îngăduit Românilor să ocupe până la linia ferată care leagă *Aradul—Oradia-Mare de Satmar*, și se pot folosi chiar de această linie. Orașele acestea însă rămân sub ocupația Francezilor. Dela linia aceasta spre vest până la frontiera convenită prin tratatul de alianță și încă 8 km peste această linie se declară zonă neutră, care rămâne sub ocupația Francezilor până la pacea generală. Hoțarul de vest al Transilvaniei l-am fi atins deci și-l vom obține fără greutate. Situația din Banat este mai grea. Acolo nu s'a ajuns la nici o înțelegere cu privire la Torontal. Brătianu ar fi dispus să cedeze ceva din Cadrilater Bulgarilor în schimbul Vidinului, pe care apoi să i-l dea Sârbilor ca compensație pentru Torontal. Tache Ionescu a stricat mult cauzei bănățene. La Est trupele noastre fac cordon dealungul Nistrului și au de luptat mult cu Bolșevicii, dară mai ales cu foamea și frigul.

„Gazeta se prezintă foarte bine și mai ales numărul pentru popor a trezit aci admirația generală“.

Patru zile mai târziu, la 9 Martie 1919, știrile nu sânt prea bune :

„Cu privire la Banat circulă diverse știri necontrolate. Până acuma nu s'a luat nici o hotărâre; se pare însă că cauza noastră nu stă prea bine acolo. De asemenea se pare că Ucrainenii fac pregătiri militare contra Francezilor din Odesa și contra Basarabiei“.

La 23 Martie vin vești dela Al. Vitenco, atașat pe lângă d-l Nicu Flondor la conferința de pace dela Paris.

„Am primit două scrisori dela Vitenco din Paris din care reiese că chestia Bucovinei stă bine. Vă salută pe toți. La Paris va apare săptămânal buletinul informațiilor române cu comunicări despre chestiunile Românilor de pretutindeni. Acest buletin are menirea să informeze oficialitatea și presa despre problemele românești. Directorul buletinului e profesorul Roques“.

O veste tristă la 24 Martie :

„Bătrânul Xenopol e pe patul de moarte. L-am vizitat azi cu d-l Iorga“.

Știrile de la 25 Martie 1919 sânt destul de alarmante :

„In Ardeal merg lucrurile cam prost. Ungurii amenință, dară în cele din urmă tot vor ceda. Sunt înconjurați din toate părțile. Rezervele franceze dela Belgrad s'au pus în mișcare spre inima Ungariei. In Arad au intrat într'o singură zi 70 de tunuri care au pus lumea în uimire și a umplut-o de groază. In contra Bolșevicilor s'au luat măsuri serioase la Nistru și în lăuntru domnește deplină liniște.

„Viața politică din Ardeal este în plină fierbere. Îndată ce vor înceta amenințările din afară are să izbucnească în lăuntru lupte politice de o vehemență nemaipomenită. Gogiștii sprijiniți de Tachiști vor să reediteze „Tribuna“. „Românul“ va reappare la Arad. Duelul între Vaida și Goga va începe cât de curând. „Renașterea Română“ a și început lupta cu „Patria“, etc. La noi în Bucovina se duce o luptă de principiu între lumea nouă și lumea veche. Lumea nouă va învinge. In Ardeal se pregătește o luptă de persoane care va fi foarte aprigă“.

A doua zi, la 26 Martie 1919, vești mai bune transmise telegrafic :

„Ministrul de Război, Văitoianu s'a întors astăzi din Paris cu cele mai bune rezultate. Tot astăzi s'a întors la București ministrul Franței Saint Aulaire pentru a-și relua postul în primire. Prin aceasta se desminte în modul cel mai categoric versiunea că prietenul Românilor St. Aulaire ar fi fost rechemat“.

Altă telegramă, din 28 Martie anunță :

„Săptămâna viitoare va sosi în Bucovina d-l G-ral Berthelot

pentru a vizita țara, mănăstirile și frontul. Stăruieți asupra chestiunii acesteia în gazetă, sărbătoriți pe Berthelot ca pe unul dintre cei mai sinceri prieteni ai cauzei noastre și îndemnați populația să-i facă o primire frumoasă, ca în Ardeal“.

Două zile mai târziu :

„Din Paris nimic nou. Ne va sosi echipament pentru armată. Ungurii au început retragerea“.

Iar la 1 Aprilie telegrama :

„Vestile din Paris sunt foarte bune și primejdia bolșevică a deschis ochii aliaților care încep să aprecieze după merit jertfele noastre și să ne dea concursul cuvenit. E vorba ca comanda armatelor franceze dela noi să treacă asupra generalului Mangin. În cazul acesta generalul Berthelot ar urma să părăsească țara“.

Din scrisoarea dela 10 Aprilie reproduc următoarele :

„Situția internațională este cam încurcată. Zilele acestea se vor produce în Ardeal evenimente însemnate. Prințul Carol a fost bine primit acolo. **Strict confidențial**: Azi s'a ținut la Cotroceni un consiliu de coroană sub președinția Regelui la care au luat parte toți miniștrii afară de Flondor. Hotărârile nu privesc Bucovina, atâta îți pot spune“. **Strict confidențial, numai pentru tine !!!!**

„În „Glasul“ stăruiește te rog asupra următoarelor două chestiuni :

1. Nu trebuie să așteptăm ajutor dela nimeni, ci să ne sprijinim pe forțele noastre și să grăbim formarea diviziei bucovinene.

2. Să ocupăm tot teritoriul românesc din Ardeal și peste linia de demarcație, să întregim neamul și apoi să organizăm apărarea națională a neamului întregit în hotarele sale etnice.

„Stăruieți asupra programului nostru, dați semnalul și spuneți deosebiri între noi și „Bucovina“¹⁾. . . Băgați de seamă că și d-l Iorga protestează contra unirii Hotinului și Dorohoiului cu Bucovina. Nu voim provincie, ci județe . . . Vă trimit gazete străine“.

Din scrisoarea dela 12 Aprilie 1919 :

„A sosit d-l Marmeliuc și mi-a povestit multe lucruri interesante. Scrisoarea ta am primit-o și am citit-o cu mare interes. Nu voiu face nimic, fiți siguri, fără avizul republicei „glasiste“ . . .

„Azi am primit dela Vitenco din Paris două rapoarte foarte interesante despre mersul Conferinței de pace. Te rog publică-le în numărul de Paște. Ar fi bine ca cu acest prilej să publicăți rapoarte din Sibiu. Aud acu c'o să cuprindem întreaga linie românească. Criza continuând, nu știu când voi pleca de Paști acasă... Situația internațională este neschimbată. Vestile din Basarabia ne întemeiate“.

1) Foiaa lui Iancu Flondor.

Cam din aceeași vreme trebuie să fie următoarea scrisoare nedată :

„...Și acuma o veste pentru gazetă pe care ți-am telegrafiat-o ieri. În Siberia se găsește o armată de voluntari români de peste 40.000 oameni condusă de vr'o 90 ofițeri români din Ardeal și Bucovina. Bucovineni sunt : Iorga G. Toma, Valeriu Tarnavschi, Ioan Axani, George Piticariu (la Celebinsk lângă Irkutsk), Emanuel Cerkavski și M. Nichitovici (la Vladivostok). La Celebinsk apare : *Gazeta Transilvaniei și Bucovinei* organul Comitetului Național Român în Rusia. Apare săptămânal. Am văzut un număr dela 30 Oct. 1918 adus prin Japonia și trecut la București. Com-patriotul nostru Iorga Toma a scris și o broșură de propagandă pe care ți-o prezint aici.

„Faceți Vă rog folosul cel mai larg din această știre !

„Din partea Suveranului s'a făcut la stăruința d-lui Pop și a mea intervenție pe lângă d-l Brătianu la Paris ca să ceară dela Japonezi vapoarele necesare pentru transportarea acestor voluntari la vetrele lor“.

În sfârșit această scrisoare dată din 29 Mai 1919 :

„Al doilea caz care ne preocupă este chestia Pocuției. Când scrisesem despre pretențiile Moldovei asupra Pocuției *) nu mă gândeam deloc că aceste pretenții într'un timp oarecare ar putea fi reînnoite. Și iată că visul cel mai îndrăzneț a devenit realitate. În avântul ei viforos, divizia a 8-a a pătruns în Pocuția și în curs de trei zile a cuprins tot basinel Prutului și a înaintat până la culmea de dealuri care desparte apele Prutului de cele ale Nistrului între Colomea și Stanislav. Vestea aceasta a căzut ca o bombă . . .

„Trupele noastre au luat contact cu armata de operație poloneză dela Stanislav și cu trupele românești din Maramureș. Aud că Bolșevicii din fața Hotinului se retrag spre interiorul Rusiei. Nu știu care va fi soarta Pocuției, cred însă că o arondare a frontierei noastre dintre Bucovina și Maramureș este indispensabilă, dat fiind faptul că avem absolută nevoie de calea ferată Cernăuți—Colomea—Körösmezö. În sensul acesta informează lumea de acolo. Ocuparea s'a făcut în cea mai perfectă ordine. La Sniatin ai noștri au fost întâmpinați cu flori. Soldații ucraineni se predau fără nici o împotrivire, iar căpeteniile lor politice și militare fug peste Nistru mâncând pământul. Greutăți avem cu Polonezii cari vor să ia administrația Pocuției asupra lor, să formeze voluntari polonezi și să-i înarmeze. D-l Zadic a fost la mine și am hotărât să observăm o atitudine rezervată față de Polonezi.

„Bucuria cu ocuparea Pocuției se turbură prin faptul că Zadic a primit ordinul de a se muta la Colomea . . . Or mie schimbarea aceasta nu-mi convine deloc. Am trimis o telegramă d-lui.

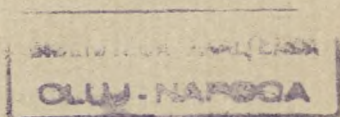
*) Die Moldauischen Ansprüche auf Pokutien, Wien, 1910.

General Prezan prin d-l Mârzescu în care arăt ce însemnătate are Zadic pentru Bucovina, cum s'a introdus în trebile noastre, cum se bucură de încrederea tuturor etc. Așa fiind am cerut d-lui General Prezan să mențină pe d-l General Zadic la Cernăuți. Ocuparea Pocuției s'a făcut. Pentru păstrarea acestei provincii poate staționa acolo și divizia a 7-a care vine să înlocuiască divizia a 8-a. Ori pentru divizia nouă este tot una unde se așează, la noi în Bucovina sau în Pocuția, de vreme ce divizia a 8-a s'a introdus în Bucovina, cunoaște situația de aici și ar trebui să continue cu comandamentul fiindcă avem absolută nevoie de el pentru sprijinul ce ni l-a dat și ni-l dă. Te rog intervino la General Prezan în numele meu și-i explică situația. Sper că vei reuși“.

*

Pe lângă aniversarea de un sfert de secol pe care colegi, elevi și amici o serbează azi, Iancu Nistor și cu mine mai serbăm o aniversare : a unei prietenii sincere și netulburate, care ne leagă de peste trei decenii.

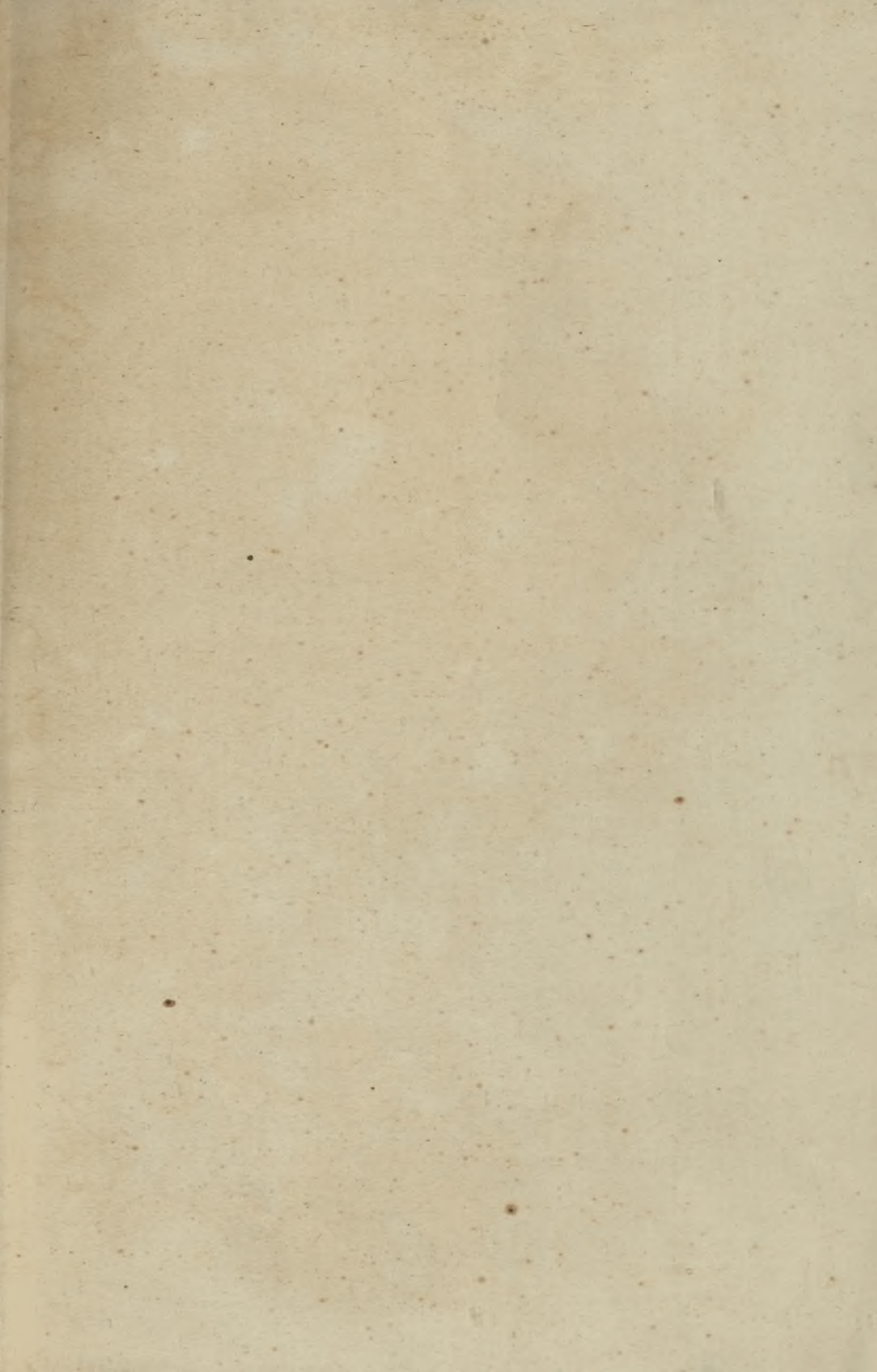

12

15

S
CL 3
ANTICARIAT
CLUJ
— Let 15 —

1870